

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 339.166.5:658.825

БЕЛОУСОВА Н.В.

Методологічні основи інклюзивного туризму в системі регіонального розвитку України

Предмет дослідження – напрями та підходи впровадження інклюзивного туризму в соціально–економічну систему регіонального розвитку України.

Метою написання **статті** є визначення методологічних основ впровадження інклюзивного туризму в процес надання туристичних послуг категоріям людей з інклюзією, в системі регіонального–го соціально–економічного розвитку України.

Методологія проведення роботи – методи оцінки (перспективності надання реабілітаційно–оздоровчих послуг, шляхом залучення до туристичної діяльності), порівняння (методик соціальної поведінки людей з інклюзією в рамках соціально–економічної системи взаємовідносин) та синтезу (розробка структурно–блокової моделі інклюзивного туризму, яка відображає суспільно–реабілітаційне середовище та зможе функціонувати в економіко–регіональній системі України).

Результати роботи – Проаналізовано процеси та форми надання туристсько–реабілітаційних послуг для інклюзивних туристів в рамках соціально–економічних програм регіонального розвитку України. Визначені напрями інклюзивної реабілітації та основні реабілітаційні функції туризму у вигляді блок–схеми структури впровадження інклюзивного туризму в соціально–економічну систему розвитку регіонів України. З'ясовано фактори, що обмежують або впливають на можливість організації інклюзивного туризму. Запропонована типова структура розробки та реалізації регіональних цільових програм у галузі інклюзивного туризму. Надана інформація про види реабілітації за допомогою надання туристичних послуг, які відповідають сучасним тенденціям розвитку суспільства та нададуть можливість розбудувати єдину державну систему реабілітаційно–соціального захисту населення України, з урахуванням особливостей регіональної економіки кожної взятої території. Сформульовано висновки щодо адаптаційної моделі інклюзивного туризму, яка допоможе зрозуміти сутність і структурність даного регіонального проекту, в якому вперше пропонується комплексна допомога у вигляді туристичних послуг.

Галузь застосування результатів. Економічна галузь: управління національною економікою, регіональна економіка, економічна теорія, соціальна та економічна географія.

Висновки – констатація перспективності розробки методологічних основ надання реабілітаційно–туристичних послуг, згідно міжнародним регуляторним документам, в рамках розвитку інклю–

живного туризму як нового напряму туристичної сфери та сегменту регіонального економічного розвитку в Україні.

Ключові слова: методологічна основа, економічна оцінка, інклюзивні туристи, фінансова підтримка, соціально-економічна система, регіональний розвиток.

БЕЛОУСОВА Н.В.

Методологічні основи інклюзивного туризму в системі регіонального розвитку України

Предмет дослідження – напрямки і підходи впровадження інклюзивного туризму в соціально-економічну систему регіонального розвитку України.

Цілью написання **статті** є визначення методологічних основ впровадження інклюзивного туризму в процес надання туристичних послуг категоріям людей з інклюзією в системі регіонального соціально-економічного розвитку України.

Методологія проведення роботи – методи оцінки (перспективності надання реабілітаційно-оздоровчих послуг, шляхом залучення до туристичної діяльності), порівняння (методик соціального поведіння людей з інклюзією в межах соціально-економічної системи взаємодій) і синтезу (розробка структурно-блокової моделі інклюзивного туризму, яка відображає суспільно-реабілітаційне середовище і може функціонувати в економіко-регіональній системі України).

Результати роботи – проаналізовані процеси і форми надання туристсько-реабілітаційних послуг для інклюзивних туристів в межах соціально-економічних програм регіонального розвитку України. Визначені напрямки інклюзивної реабілітації і основні реабілітаційні функції туризму в формі блок-схеми структури впровадження інклюзивного туризму в соціально-економічну систему розвитку регіонів України. Визначено фактори, обмежуючі або впливаючі на можливість організації інклюзивного туризму. Представлено типову структуру розробки і реалізації регіональних цільових програм в області інклюзивного туризму. Представлена інформація про види реабілітації шляхом надання туристичних послуг, що відповідають сучасним тенденціям розвитку суспільства і надають можливість побудувати єдину державну систему реабілітаційно-соціальної захисту населення України, з урахуванням особливостей регіональної економіки кожної території. Сформульовані висновки щодо адаптивної моделі інклюзивного туризму, яка допоможе зрозуміти сутність і структурність даного регіонального проекту, в якому вперше пропонується комплексна допомога в формі туристичних послуг.

Область застосування результатів. Економічна галузь: управління національною економікою, регіональна економіка, економічна теорія, соціальна і економічна географія.

Висновки – констатація перспективності розробки методологічних основ надання реабілітаційно-туристичних послуг, згідно міжнародних регуляторних документів, в межах розвитку інклюзивного туризму як нового напрямку туристичної сфери і сегмента регіонального економічного розвитку в Україні.

Ключевые слова: методологічна основа, економічна оцінка, інклюзивні туристи, фінансова підтримка, соціально-економічна система, регіональний розвиток.

BELOUSOVA N.V.

Methodological foundations of inclusive tourism in the system of regional development of Ukraine

The subject of the research is directions and approaches to the introduction of inclusive tourism in the socio-economic system of regional development of Ukraine.

The purpose of this article is to determine the methodological foundations for the introduction of inclusive tourism in the process of providing tourism services to categories of people with inclusion in the system of regional socio-economic development of Ukraine.

The methodology of the work – methods of assessment (the prospects for the provision of rehabilitation and health services by attracting them to tourism activities), comparison (methods of social behavior of people with inclusion in the framework of the socio-economic system of relationships) and synthesis (development of a structural-block model of inclusive tourism, which reflects social rehabilitation environment and will be able to function in the economic and regional system of Ukraine).

Results of the work – the processes and forms of providing tourism and rehabilitation services for inclusive tourists within the framework of socio-economic programs for regional development of Ukraine have been analyzed. Considering inclusive tourism as a direction of sociology and economics, we understand that in order to detail the processes of providing rehabilitation services, it is necessary to have a sample (template) of those types of tourist services that can be used in regional tourism. It should be mentioned that people with disabilities (blind, deaf, dumb, spinal, cerebral palsy patients, etc.) need special attention in the process of organizing a tourist trip. Each of the nosologies has its own method of social behavior, medical indicators of treatment and adaptation, a list of recreational territories that have (or had) a natural recreational resource and clearly prescribed recommendations for their use. It is logical in this context to apply the development of a structural-block model of inclusive tourism, which reflects the social rehabilitation environment and can function in the economic and regional system of Ukraine.

The directions of inclusive rehabilitation and the main rehabilitation functions of tourism are determined in the form of a block diagram of the structure of the implementation of inclusive tourism in the socio-economic system of development of the regions of Ukraine. The factors limiting or influencing the possibility of organizing inclusive tourism have been identified. A typical structure for the development and implementation of regional target programs in the field of inclusive tourism is proposed. The information provided on the types of rehabilitation through the provision of tourist services that correspond to modern trends in the development of society and will provide an opportunity to build a unified state system of rehabilitation and social protection of the population of Ukraine, taking into account the characteristics of the regional economy of each territory taken. Conclusions are formulated regarding the adaptive model of inclusive tourism, which will help to understand the essence and structure of this regional project, which for the first time offers comprehensive assistance in the form of tourism services.

Scope of the results. Economic branch: management of the national economy, regional economics, economic theory, social and economic geography.

Conclusions – a statement of the prospects for the development of methodological foundations for the provision of rehabilitation and tourism services, in accordance with international regulatory documents, within the framework of the development of inclusive tourism as a new direction of the tourism sector and a segment of regional economic development in Ukraine.

Key words: methodological basis, economic assessment, inclusive tourists, financial support, socio-economic system, regional development.

Постановка проблеми. Визначення інклюзивного туризму як турпродукту, який передбачає доступність такого виду як «відпочинок для всіх», відображає перспективу розвитку туризму в Україні в цілому і в плані розвитку нового сегменту туристичної сфери – туризм для людей з інвалідністю, який включатиме пристосування інфраструктури туристичних центрів і об'єктів туристичної індустрії до потреб людей з інвалідністю за різними нозологіями, людей літнього віку, їхніх опікунів та членів сімей з маленькими дітьми та ін.

На відміну від розуміння «інклюзивної доступності» в Україні (мається на увазі архітектурна доступність і транспорт для інвалідів), в Європі

вважають, що «доступність» інклюзивного середовища не обмежується тільки безперешкодним пересуванням, вона спрямована на комфортний побут, працю, відпочинок, спілкування та навчання. Інформації про «доступний туризм» у нашій країні доволі мало, хоча це перспективний напрямок туристичної галузі в плані реабілітації людей з обмеженими можливостями.

Для комплексного надання туристичних послуг велике значення має спеціалізоване транспортне обслуговування, харчування, розміщення, фаховий медичний (реабілітаційний) супровід, наявність кваліфікованих кадрів.

Хоча держава піклується особами з інвалідністю (реабілітаційні центри, санаторії, курорти

тощо), але значна їх частина не має фінансової можливості скористатись даними послугами.

Важливо розуміти, що інклюзивний туризм має комплекс туристичних опцій, які сприяють реабілітації людей, що її потребують. А для цього необхідно запровадити програму державного субсидування інклюзивних туристів з коштів виділених на соціальні потреби. Лише за цими умовами туризм може стати доступним для маломобільних груп і людей з інвалідністю.

Аналіз досліджень та публікацій. В напрямі дослідження туристичної сфери працювали наступні вітчизняні вчені: Алешугіна Н.О. (Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства), Бармашина Л. М. (Концепція формування безперешкодного середовища життєдіяльності маломобільних груп населення), Гайдук А. (Інтегрований туристичний концерн – сучасна форма туристичного підприємства в умовах глобалізації) та закордонні: Бавельский, А.Д. (Доступная среда как фактор развития и безопасности безбарьерного туризма), Губа, В. П. (Методы научного исследования туризма), Гуляев В. Г. (Туризм: экономика и социальное развитие) та інші.

Метою статті є методологічне обґрунтування процесу впровадження інклюзивного туризму в соціально-економічну систему регіонів України з урахування специфіки кожного регіону та рівня фінансової підтримки.

Виклад основного матеріалу. На шляху до «соціальної моделі інвалідності» Україна в 2009 році ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів (Факультативний протокол набрав чинності в 2010 році), але інформація про доступне середовище в туризмі для людей з обмеженими можливостями українською мовою практично відсутня [4].

Починаючи з 2014 року в Україні триває процес переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності, коли вислів «усі різні, але всі рівні» означає, що в державі змінилось ставлення до людей з інвалідністю, які прагнуть інтегруватись у суспільство. Сучасна статистика (2018 р.) свідчить про те, що 5,8 % населення країни, а це кожний 18-й громадянин держави має інвалідність (на початку 2016 року кількість осіб з інвалідністю становила 2,74 млн. осіб) [5, с.12–16]. Серед людей з інвалідністю суттєва частка припадає на інвалідів-візочників, які, попри все, за-

ймають активну життєву позицію, освоюють нові професії. За поверхневим соціальним моніторингом більшість з них – це молоді люди віком до 40 років, а з них близько 170 тисяч – діти [6].

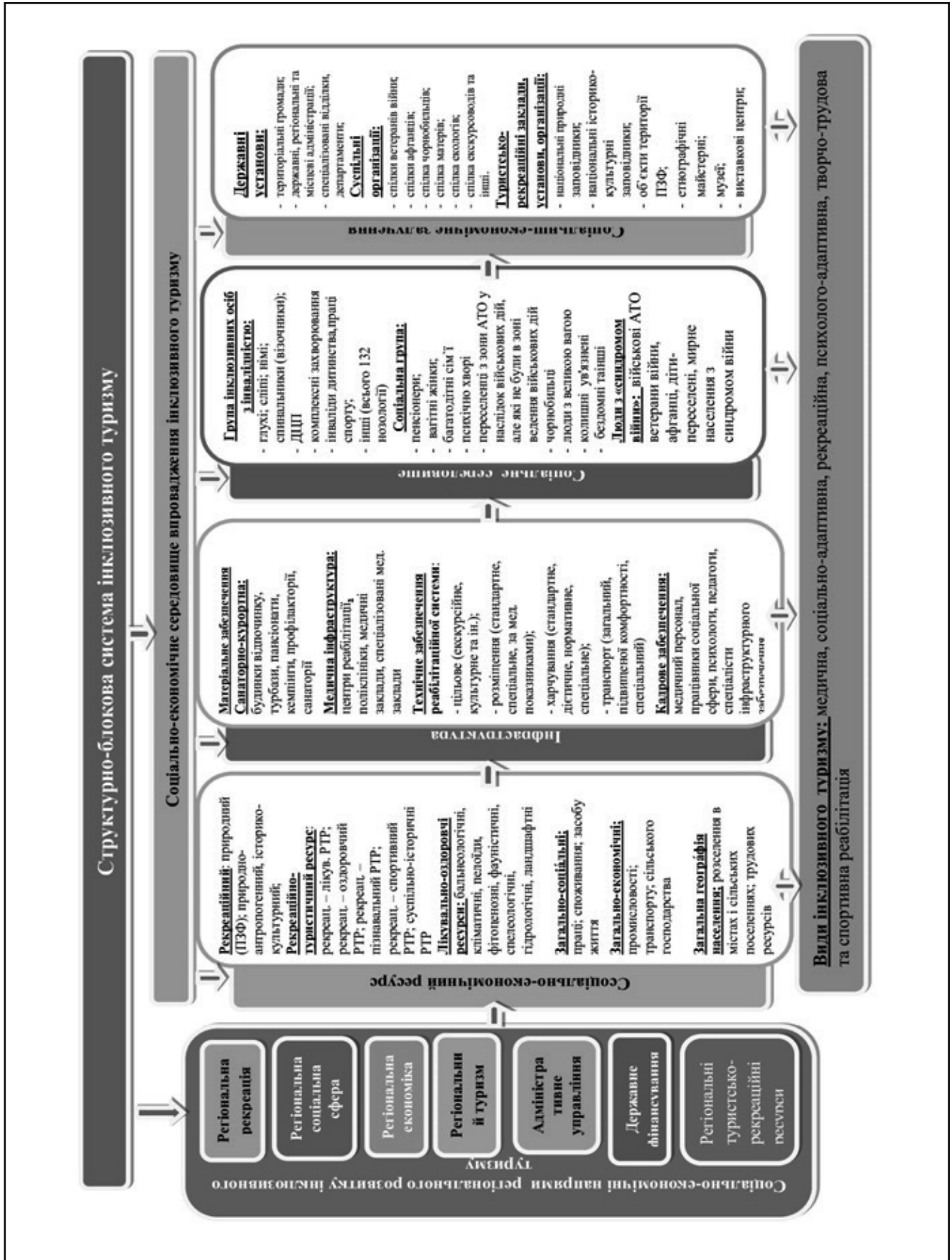
Кількість інвалідів серед учасників та постраждалих унаслідок АТО – зазвичай людей молодого, працездатного віку – на жаль, прогресивно збільшується. Вони особливо потребують тих видів реабілітації, які в нашій державі не мають чіткої структури і поки що на етапі формування [1, с. 36–52].

Експерти припускають, що попит на ринку туризму, «доступного для всіх», в нашій державі буде зростати вже найближчими роками. У зв'язку з цим розробка та впровадження нових дієвих видів реабілітації, які відповідають сучасним тенденціям розвитку суспільства, нададуть можливість розбудувати єдину державну систему медико-соціального захисту задля збереження фізичного й психологічного здоров'я населення України.

Розглядаючи інклюзивний туризм як напрям соціології і економіки, ми розуміємо, що для деталізації процесів надання реабілітаційних послуг необхідно мати зразок (шаблон) тих видів туристичних послуг, які можна використовувати в регіональному туризмі. Необхідно згадати про те, що особливої уваги, в процесі організації туристичної подорожі, потребують люди з інвалідністю (сліпі, глухонімі, спинальники, хворі на ДЦП та ін.). Кожна з нозологій має свою методику соціальної поведінки, медичні показники лікування й адаптації, перелік рекреаційних територій, які мають (або мали) природно-рекреаційний ресурс та чітко прописані рекомендації щодо їх застосування.

Тому, логічним є розробка структурно-блокової моделі інклюзивного туризму, яка відображає суспільно-реабілітаційне середовище та зможе функціонувати в економіко-регіональній системі України (Рис.1) [3, с.637]

Основними блоками в даній схемі є: рекреаційно-соціальний ресурс (рекреаційний, рекреаційно-туристичний, лікувально-оздоровчий, соціальний, економічний, демографічний), інфраструктурне і матеріально-технічне забезпечення (медична інфраструктура, технічні можливості реабілітаційної допомоги, санаторно-курортне, кадрове), соціальне середовище у вигляді інклюзивних туристів різних груп та соціальне залучення організацій, підприємств. З наукової точки зору інклюзивний туризм базується на основних наукових напрямках в системі соціально-економічних

Структура інклюзивного туризму в соціально-економічній системі регіонального розвитку України

наук, які прямо чи опосередковано відображають сутність і актуальність запровадження даного нового міждисциплінарного напрямку.

Дієздатність перелічених напрямів можлива при наявності природно–рекреаційних ресурсів у вигляді курортно–лікувальних зон та об'єктами природного та історико–культурного середовища, розташованих на землях оздоровчого призначення, які можуть бути використані для організації рекреаційної діяльності – відпочинку, лікування, туризму, з урахуванням послуг психологів та психотерапевтів.

Думка про розвиток інклюзивного реабілітаційно–соціального туризму виникла внаслідок цілої низки подій і змін в українському суспільстві в останні роки: збільшення кількості людей з інвалідністю за рахунок військових дій на сході України, зменшення кількості соціально захищених людей внаслідок зниження рівня життя українців (низький рівень доходів та високі витратні показники, відсутність збалансованого харчування, шкідливі звички, погіршення якості питної води та екологічна нестабільність). Завдання науковців і фахівців різних наукових сфер – надати кваліфіковану та своєчасну допомогу доступними засобами.

На нашу думку, туристичний сегмент, «туризм – доступний для всіх», в нашій державі буде зростати вже найближчими роками, не зважаючи на проблеми, пов'язані з пандемією COVID–19. У зв'язку з цим, розробка та впровадження нових дієвих видів реабілітації за допомогою надання туристичних послуг, які відповідають сучасним тенденціям розвитку суспільства, нададуть можливість розбудувати єдину державну систему реабілітаційно–соціального захисту населення України, з урахуванням особливостей регіональної економіки кожної взятої території [1, с.36–52].

Хочеться ще раз наголосити на тому, що туризм являє собою унікальне явище для реабілітації людей із обмеженими можливостями та включає в себе можливості надихнути здорову людину до кращого сприйняття і осмисленого проживання кожної хвилини життя.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене необхідно відмітити, що будь–яка офіційна програма повинна мати наукове підґрунтя у вигляді теоретико–методологічного обґрунтування проблеми, розробки нових методик і практичних рекомендацій.

Проблематика соціально–економічного та туристознавчого напрямів викладена в роботах вітчизняних і закордонних учених, з якими можна познайомитись у наступному пункті роботи.

Таким чином можна констатувати виняткову важливість туризму для соціальної і фізичної реабілітації осіб різних типів, категорій, особливо для людей з обмеженими можливостями здоров'я, при наявності створених середовищних й економічних умов, безпечних, доступних і необхідних для даних туристів.

Список використаних джерел

1. Bielousova N.V., Skorostetska O.O. Development of inclusive tourism in Ukraine. Current issues of inclusive tourism introduction in Ukraine and other countries: collective monograph/ – Poznan, 2020. – pp. 36–52.
2. Белоусова Н.В. Characteristics of the main directions of inclusive rehabilitation and social tourism in Ukraine. Журнал «Економічна та соціальна географія» Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2019. – Вип.81. – С.18–28.
3. Белоусова Н.В., Любіцева О.О. Prospects for introducing inclusive rehabilitation and social tourism in Ukraine. «Журнал з геології, географії та геоекології». Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.– Д. – Том 28 №4. – 2019. – С.631–639.
4. Де Блій Г. Географія: світи, регіони, концепти / Г. Де Блій, П. Муллер, О. Шаблій. – К.: Либідь, 2004. – 740 с.
5. Дерев'яно С. Соціально–економічне становище інвалідів в Україні та проблеми їх соціального захисту за умов трансформаційної економіки / С. Дерев'яно // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 4. – С. 12–16.
6. Жук М.В. Експортний потенціал регіону: теорія, методологія, практика / М.В.Жук.– Чернівці: Рута, 2002. – 199 с.

References

1. Bielousova N.V., Skorostetska O.O. Development of inclusive tourism in Ukraine. Current issues of inclusive tourism introduction in Ukraine and other countries: collective monograph/ – Poznan, 2020. – pp. 36–52.
2. Bielousova N.V. Characteristics of the main directions of inclusive rehabilitation and social tourism in Ukraine. Journal «Economic and Social Geography» of Taras Shevchenko National University of Kyiv. – Kyiv, 2019. – Issue 81. – pp.18–28.
3. Bielousova N.V., Lyubitseva O.O. Prospects for introducing inclusive rehabilitation and social tourism

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

in Ukraine. «Journal of Geology, Geography and Geocology». Oles Honchar Dnipro National University.– D. – Volume 28 №4. – 2019. – pp.631–639.

4. De Bliy G. Geography: worlds, regions, concepts / G. De Bliy, P. Muller, O. Shabliy. – K. : Lybid, 2004. – 740 p.

5. Derevyanko S. Socio-economic situation of disabled people in Ukraine and the problems of their social protection in a transformational economy / S. Derevyanko // Ukraine: aspects of labor. – 2005. – № 4. – pp. 12–16.

6. Zhuk M.V. Export potential of the region: theory, methodology, practice / MV Zhuk.– Chernivtsi: Ruta, 2002. – 199 p.

Дані про автора

Белюсова Наталія Володимирівна,

доцент кафедри аерокосмічної геодезії та землеустрою, Національний авіаційний університет, м. Київ
e-mail: belousova-69@ukr.net

Данные об авторе

Белюсова Наталья Владимировна,

доцент кафедры аэрокосмической геодезии и землеустройства, Национальный авиационный университет, г.Киев

e-mail: belousova-69@ukr.net

Data about the author

Natalia Bielousova,

Associate Professor of the Department of Aerospace Geodesy and Land Management, National Aviation University, Kyiv

e-mail: belousova-69@ukr.net